

ARCHEOLOGIE

Kalina omezil množství podrobných technických popisů, bohužel však je zde i méně digitálních prostorových rekonstrukcí, které by vítaně oživily knihu například obrazem kaple sv. Vojtěcha na Pražském hradě či dalších zaniklých a pozměněných architektur.

Pouhá čtvrtina knihy je věnována „pozdní gotice“ a recenzentka bohužel není dostatečně kvalifikovaná k detailnějšímu posouzení textu těch tří čtvrtin, jež se věnují renesanční a manýristické architektuře. V části věnované renesanci přitom zjevně tkví těžiště významu recenzované knihy už proto, že rozsáhlá část oné první čtvrtiny stručně rekapituluje Kalinovu zásadní monografii *Benedikt Ried a počátky záalpské renesance* (Praha 2009). Šestnácté století, které bývalo považováno za klíčové období českých národních dějin, ustoupilo po polovině 20. století v dějinách umění poněkud do pozadí. Hlavní přínos aklad recenzované knihy spočívá v podrobné pozornosti, již věnuje Praze právě v tomto období.

Ve srovnání se šíří použité zahraniční literatury poněkud překvapí malý počet citací recentních domácích historiografických publikací. Kalina pracuje nejraději přímo s (publikovanými) historickými prameny, i když interpretace historiků by mnohdy dodaly jeho výkladu větší plastičnost a autorovi samému větší jistotu, například v otázce povahy českého utrakvismu v 16. století (jeho charakteristika v knize kolísá mezi zdůrazňováním pramalých rozdílů vůči římskému katolicismu a vyzdvihováním specifík). Některá z ostře formulovaných ohrazení proti staršímu bádání jsou tváří v tvář recentní produkci nadbytečná („obraz jezuitů v literatuře je opět hluboce ovlivněn předsudky liberalismu 19. století“ na s. 158). Ostatně i řada českých umělecko-historických publikací posledních desetiletí zůstala autorem bohužel nepovšimnuta – to platí především o textech Jiřího Kroupy a Ondřeje Jakubce o architektuře 16. století, ale také o textech Jaroslavy Hausenblasové a Michala Šroňka věnovaných rudolfínské Praze. Velice podnětné autorovy diskuse o základních umělecko-historických slohových pojmech by vyzněly přesvědčivěji, kdyby vzal úvahu také německy psanou literaturu posledních patnácti let věnovanou konceptu „post-gotiky“ (podrobněji s bibliografickými odkazy srov. mou studii *Renaissance and Reformation in Czech art history: Issues of period and interpretation*, *Umění* 59, 2011, s. 2–19).

MILENA BARTLOVÁ

Martin GOJDA – Martin TREFNÝ a kol.,
Archeologie krajiny pod Řípem,
Katedra archeologie Fakulty filozofické
Západočeské univerzity v Plzni, Plzeň
2011 (= Opomíjená archeologie 2)

160 s., ISBN 978-80-7043-988-3

Výzkumný záměr Opomíjená archeologie, jehož nositelem je katedra archeologie Západočeské univerzity v Plzni a který probíhal především v letech 2005–2010, se může pochlubit řadou publikačních výstupů. Na stránkách tohoto časopisu byly již hodnoceny knihy věnované dokumentaci zaniklých vesnic, publikováno bylo nadto několik monografií věnovaných pravěkým kulturám. Předkládaná kniha se od předchozích výstupů poněkud liší, neboť není zaměřena tematicky, nýbrž regionálně. Jejím obsahem je shrnutí výzkumu, který kolektiv pracovníků a studentů katedry archeologie prováděl v oblasti Podřipska. Volba regionu byla dána jednak příznivými přírodními podmínkami a s tím souvisejícím hustým osídlením v pravěku i středověku, jednak zde byla možnost navázat na dlouhodobé působení vedoucího této části projektu Martina Gojdy, který právě zde pokládal základy moderní české krajinné archeologie a různých metod jejího výzkumu.

Z Gojdova pera pochází také první, stěžejní kapitola, věnovaná metodám a výsledkům letecké prospekce. Využity byly především vlastní šikmé letecké snímky, díky kterým byla objevena řada nových lokalit, a díky jasným a zřetelným příznakům, opakovaně dokumentovaným, mohla být studována i vnitřní struktura těchto areálů. Nepřekvapí, že značnou část lokalit tvoří pravěká sídliště a pohřební areály, klíčové je však objev raně středověkého dvorce v Ledčicích. Ten byl později ověřován i dalšími archeologickými metodami – v přímé návaznosti na letecký průzkum probíhalo geofyzikální měření vybraných lokalit, které provedl i zpracoval R. Křivánek. Kromě výše zmíněného dvorce bylo měření provedeno i v interiéru a blízkém okolí rotundy sv. Jiří na vrcholu Řípu; výsledky však nejsou jednoznačně interpretovatelné. Anomálie před oltářem může být projevem menší hrobky, stejně tak se však může jednat i o přirozenou depresi zaplněnou např. stavební destrukcí. Pozůstatky zaniklé jižní přístavby nebyly detekovány, zřejmě kvůli radikálním úpravám terénu.

Nejobsáhlejší část je věnována lokalitám, na kterých byla provedena sondáž či rozsáhlejší plošný výzkum. Bližší pozornost zde věnujeme dvěma lokalitám. Sondáž na vrcholku hory Sovice (k. ú. Vetlá) přinesla doklady bohatého osídlení v pravěku a ve střední době hradištní. Právě v době hradištní snad vznikl sypaný val bez vnitřní konstrukce (vyloučit však nelze ani mladší původ). Hora Sovice je výraznou krajinnou dominantou a tvoří jistou protiváhu Řípu. Kromě sídlištních aktivit je pravděpodobný i její symbolický a kultovní význam.

Zajímavé a pro archeologii mladšího raného středověku klíčové výsledky přinesl výzkum ohrazeného areálu v Ledčicích. Poloha byla zjištěna při letecké prospekci; vegetační příznaky jasně odhalily dvojdielný objekt, vymezený hrotitým příkopem, s řídkou zástavbou uvnitř i v bezprostředním okolí. Podle výsledků výzkumu se jedná o relikt zahloubených obytných staveb se stopami kůlových konstrukcí. Objekt byl datován do rozmezí druhé poloviny 12. – třicátých let 13. století (datace se opírá o chronologii pražské keramiky). Otázkou zůstává funkční interpretace areálu. Absence sakrální stavby či významnější obytné stavby a skladba nálezového souboru neumožňují uvažovat o sídle rané šlechty; spíše by se mohlo jednat o dislokované hospodářské zázemí určené například k chovu dobytka a náležející buď k zeměpanskému majetku, nebo některé z významných církevních institucí. Cenný je i příspěvek věnovaný rotundě sv. Jiří. Karel Nováček provedl důkladnou rešerši dosavadních názorů na stavební vývoj kostela a konfrontoval je s dobovou ikonografií i s výsledky stavebně-historického průzkumu.

Monografie představuje cennou archeologickou sondu do samého centra české kotliny a přináší nové a klíčové poznatky o vývoji regionu, který má zásadní význam pro formování českého státu. Kromě jiných zjištění se potvrzuje, že sídelní vývoj v raném středověku v řadě ohledů navazoval na pravěkou situaci. Kromě přírodních podmínek, které logicky determinovaly polohu sídlišť, se však jednalo i o kontinuitu v kultovním využití významných krajinných dominant, jak doložily výzkumy na Sovici a Řípu.

MARTIN ČECHURA

Pavel ČÁP – Jiří MACHÁČEK –
Josef ŠPAČEK, *Tajemství výroby
velkomoravského šperku.*
Archeologický experiment, Koniasch
Latin Press, Praha 2011

159 s., ISBN 978-80-86791-86-9

Autory knihy *Tajemství výroby velkomoravského šperku* Pavla Čápa, Jiřího Macháčka a Josefa Špačka spojuje jednak společné působiště Ústavu archeologie a muzeologie Filozofické fakulty v Brně, jednak práce na výzkumu raně středověké aglomerace Pohansko u Břeclavi. Publikace vznikla jako výsledek dlouholetého archeologického experimentu zaměřeného na technologické a výrobní postupy velkomoravských řemeslníků, čemuž odpovídá také hlavní téma – praktický popis technologie a výroby velkomoravských šperků. V teoretické rovině se autoři věnují morfologii a zaměřují se na materiálové analýzy, které tvoří částečně východisko k experimentu.

Téma může oslovit širší čtenářskou obec, s čímž koresponduje i podoba textu. Jsou zde podrobně vysvětleny jak stěžejní odborné termíny, tak analytické metody, které nejsou běžně známy. Práce je koncipována velmi didakticky, místy připomíná až učební skripta. Drobné výtky lze vznést proti rozvržení textu. I když jeho struktura vypadá na první pohled přehledně, některé pasáže jsou lépe pochopitelné až po přečtení dalších kapitol.

Úvod knihy je vyhrazen popisu metodologie a z velké části i obsahově zvoleného postupu. Vymezení se vůči předešlému bádání patří mezi nutné předpoklady kvalitní vědecké práce, nicméně v kontextu této knihy je místy až zbytečně důrazné. Autoři nezůstali jen u prostého přehledu morfologického rozdělení a popisu jednotlivých druhů šperků (náušnice, gombiky a prsteny) a jejich nálezů, ale doplnili je i o poznatky z materiálových analýz. Ty jsou totiž nesporně cenné pro určení technologických postupů a v širším kontextu obdobného bádání mohou být užitečné i co do datace analyzovaného šperku. Další kapitola se vrací k obecnější rovině šperkařství na Moravě, resp. k dokladům výroby ve velkomoravských sídelních jednotkách a k identifikaci řemeslnických dílen.

Vzhledem k primárnímu zaměření publikace jsou pro čtenáře nejdůležitější kapitoly věnující se nálezům výrobních zařízení, pomůckám a nástrojům velkomoravských klenotníků, stejně jako způsobům jejich užití. Pro vlastní experiment byla vyrobena část pracovních pomůcek